

munikációs rendszer tagjaiként milyen szerepet játszhatnak e szellemi-
lelki átalakulási folyamatban. Elmondható, hogy egy növekvő ökumeni-
kus egyetértés tanúi vagyunk, melyeknek próbakövei az ökumenikus
mozgalom nyilatkozatai“ (EVT közgyűlései, XXIII. János pápa „Pacem
in terris“ enciklikája, a II. Vatikáni Zsinat dekrétumai). Az öku-
menikus konszenzus három ismertető jegye az ökumenikus béke-gondo-
lat megerősödésére utal: 1. az igazságos háború tana elavult koncepció, az
atomfegyverek korában a háború nem lehet többé politikai eszköz, a
korlátozott atomháború gondolata veszélyes illúzió; 2. A közvélemény
formálásában jelentős morális felhívások periódusa után: (3.) az egyházak
béke-nyilatkozataiban megerősödött a bibliai alapvetés: nem politikai
nyilatkozatokról, hanem Isten kegyelme megbizonyításáról van szó.

Így az egyház számára a következő feladatok adódnak:

- a) harc a félelem és a rezignáció ellen (Zsid. 2, 15);
- b) a bizalom erősítése a viszálykodó világban;
- c) a bibliai béke-üzenet az érkező Isten-országa határtalan örömét
sugározza, ez ellentmond a hatalom terrorjának;
- d) a jelenlegi helyzetben a keresztyéneknek bátorságról és bizalom-
ról kell tanúskodniuk. „A keresztyén béke-szolgálat a hit dolga, a belső
bizalom kérdése.“

Konkréten: a) Legfontosabb feladatunk az atomháború megakadályo-
zása, az erre irányuló javaslatokat mind figyelembe kell venni; b) az
összes politikai rendszerekben a társadalmi kapcsolatok emberiesítése;
c) Az igazság szempontjának erőteljes kiemelése, különös tekintettel a
harmadik világra. Ez az államférfiak előítéletek nélküli nyitottsága által,
a nemzetközi kapcsolatok hálózatának kifejlesztése által, a népek egysége
érzésének kifejlesztése és a béke-struktúrák erősítése által biztosítható.

„A világbéke kérdésében ma senki sem maradhat többé semleges,
és ez különösképpen az egyházra érvényes... A háború és a béke kér-
désében való hallgatás vagy semlegesség egyet jelent a Jézus Krisztus
nevének megtagadásával...“ A mai békételen világban „az egyház alap-
vető missziói feladata az, hogy Isten és az emberiség békéje érdekében
prédikáljon és dolgozzon“.

BENKŐ ANDRÁS

KODÁLY ZOLTÁN ÉS A GENFI ZSOLTÁROK

1. Kodály általános művelődési és zeneszerzői koncepciójának egy-
aránt szerves része a genfi zsoltár-anyag. Amikor 1929-ben a gyermek-
karokról szól, az akkori protestáns iskolák figyelmébe ajánlja — német és
angol motetták mellett — a francia zsoltárfeldolgozásokat, annál is in-
kább, mivel „Luther sokat idézett híres szavai a többszólamú énekekről
úgysem sok visszhangot keltettek eddig a magyar protestáns egyházak-
ban“.¹

Egyik, Árokháthy Bélának címzett keltezés nélküli Kodály-levélből
arról értesülünk, hogy nem elégszik meg a zsoltárok első magyar fordí-
tásának tanulmányozásával, hanem a teljes, Expert-féle hiteles francia

kiadást is szeretné látni.² E dátum nélküli sorok nem igazítanak el abban a tekintetben, hogy feldolgozásra óhajtja tanulmányozni a dallamokat, prozódiait, vagy pedig, mint lennebb látni fogjuk, néhány zsoltár magyar nyelvű kiadása miatt van szüksége erre az anyagra. Utal a zsoltárok anyagára a kottaolvasás kapcsán.³

Az iskolai énekgyűjtemény összeállítása beszédesen szemlélteti Kodály pozitív viszonyulását a genfi zsoltárokhoz. A második kötetbe hat genfi zsoltárt vesz fel⁴: 1. *Az egek beszélnek és nyilván hirdetik* (19), 2. *Mint a szép híves patakra* (42.), 3. *Az erős Isten Uraknak Ura* (50.), 4. *Hallgass meg Izrael pásztorja* (80.), 5. *Te benned bízunk eleitől fogva* (90.), 6. *Adjátok hálát az Istennek* (105.).

Ez a tény azt mutatja, hogy ennek az anyagnak általános műveltség szintjén is szerepet szánt, s amint lennebb látni fogjuk, ezekből a zsoltárokból az 50-t zeneszerzőként is gyümölcsözteti.

2. *Milyen zsoltárokat dolgoz fel Kodály, a zeneszerző?* Legelső alkalommal nem eredeti zsoltárszöveghez, hanem parafrázishoz nyúl. A régi magyar irodalomban is alapos tájékozottsággal rendelkező zeneszerző Kecskeméti Vég Mihály XVI. századi költőnek az 55. zsoltárra írt átköltését szemeli ki (1923). Egy évtizednél hosszabb idő telik el, míg sor kerül az első eredeti genfi zsoltár feldolgozására, s ezt követi majd több is⁵:

1. *Dicsérvjétek az Urat* (150., 1936, gyermek- és női karra),
2. *Az Izrael ezt nyilván mondhatja* (124., *Bicinia Hungarica*, III. füzet, 115. sz., 1937—1942),
3. *Nosza istenfélő szent hívek* (33., *Bicinia Hungarica*, III. füzet, 117. sz., 1937—1942),
4. *Én az Uristenhez kiáltok* (120., *Bicinia Hungarica*, III. füzet, 120. sz., 1937—1942),
5. *Szemem a bércekre vetem* (121., 1941, vegyeskarra),
6. *Az erős Isten Uraknak Ura* (50., 1948, vegyeskarra),
7. *Hogy Izrael eljött Egyiptomból* (114., 1951, vegyeskarra és orgonára, kézirat).

Az *Iskolai énekgyűjtemény* fennebb említett hat zsoltárához hozzáadva a feldolgozott parafrázist és a hét zsoltárt, Kodályt összesen 14 zsoltár foglalkoztatta —, ebből egy, két változatban is (50.).

3. 1. *Hogyan hasznosítja Kodály a zsoltár-szövegeket?* A parafrázis esetében világos, hogy nem az általánosan ismert szövegre komponál. A Szenci Molnár Albert szövegéhez való viszonyát szemléltesse két szakasz⁶:

Szenci:

1. *Mallgasd meg az én könyörgésem,
Úr Isten ne fordulj el tőlem,
Imádságom vedd füleidbe,
Mert nagy kínokat szenvedek,
Szívemben igen kesergek,
Előtted panaszlok reszkeivé!*
3. *Kesereg szívem nagy ínségben,
Élek halálos félelemben,
Teljességgel elszomorodtam;
Rettegek, félek, gyötrődöm,
Reszketvén szörnyen vesződöm,
Úgy, hogy immár sokszor kívántam.*

Kodály:

- Mikoron Dávid nagy búsultában,
Baráti miatt volna bánatban,
Panaszolkodván nagy haragjában,
Ilyen könyörgést kezdte ő magában.*
- Csak sírok-rivok nagy nyavalyámban,
Elfogyatkoztam gondolatimba,
Megkeseredtem nagy búsultomban,
Ellenségemre való haragomban.*

stb.

Amint látszik, az eredeti 6 soros (9, 9, 9, 8, 8, 10 szótagszámú képlet) 4 sorossá (10, 10, 10, 11 szótagszámúvá) vált Kecskeméti Vég Mihálynál, s Kodály ezt vette át. Így nyilván módosult a zsoltár teljes felépítése is; a zsoltár 14 szakasza 22-re gyarapodott, s Kodály ebből vett át 13-at. A parafrázis új szövege feljogosította Kodályt arra, hogy lemondva az eredeti ritmusról saját prozódiaát alkalmazzon. (A zsoltár tartalma egyébként tökéletesen tükrözte a zeneszerző akkori érzellem- és hangulatvilágát — fegyelmi kivizsgálás, tanítástól való eltiltás stb.).

A tulajdonképpeni genfi zsoltár-szövegeknek Kodály által való alkalmazására két ismertebb — és hozzáférhetőbb — példát emelek ki. Egyik a 150., másik a 121. zsoltár (itt is a Szenci szövegéhez viszonyítva: dőltbetű = azonos Kodály szövegével, zárójel = csak szórendi a különbség, teljes kiírás = Kodály más szöveget zenésít meg):

150	Szenci	Kodály
1.	Dicsérvjétek az Urat, Áldjátok ő szent voltát, Dicsérvjétek mennyekben, Hol országol kegyesen, Az ő nagy dicsőségébe! Dicsérvjétek hatalmát, Melyből dicső nagy voltát Minden veheti eszébe!	-ben -ben
2.	Dicsérvjétek őt kürtben, Ékes éneklésekben, Hegedűkben, lantokban És hangos citerákban Az Úrnak zengedeztetek! Sípokban, orgonákban, És más szép muzsikákban. Örvendjétek az Istennek!	(Kürtben dicsérvjétek őt.) (Lantban, hegedőben.) Hangos citeraszóban, Zengvén zengjétek az Úrnak. Sípszó, tárogató bűg, Hangos orgonaszó zűg,
3.	Az Urat cimbalmokban És egyéb szerszámokban Mindnyáján dicsérvjétek, Citerát pengessetek, Az Úr szent nevét dicsérvén Minden lelkes állatok, Istent magasztaljátok: Dicsőség Istennek! Ámen.	Róla éneket mondjon, Szépen szóló cimbalom, Csengő ezüsthangokon. (Pengessetek citerát.) Úrnak És ti, Dicsérvjétek mindörökké.

Hasonlóan jár el a vegyeskarra írt jelentős feldolgozásában, a 121. genfi zsoltárban is:

1.	Szemem a hegyekre vetem, Onnan felül nékem Minden segedelmem. Isten az én reménységem, Ki az eget formálta És a földet alkotta.	bércekre Mert fellyűl van
2.	Lábad botlani nem hagyja, És aki rád vigyáz, Nem szunnyadozik az	(Nem hagyja lábad botlani) (vigyáz rád)

Izraelnek vigyázója, Mert az nem aluszik el. De rájuk gondot visel.	Izraelt hozzá fogadja, ő
3. Az Úr téged megőrizzen, Kezét rád terjesztvén Árnyékkal befedjen! Hogy a nap az ő hévségében, Neked ne ártson éjjel A hold az ő fényével!	(Téged az Úr) Rád terjesztvén karját
4. Az Úr őrizze örökké Lelkedet esettől, Mentse meg veszélytől! Az Úr híven megőrizze A te kimenésedet És te bejövésedet!	Téged az Úr megőrizzen, Megmentse (megőrizze híven) kimeneteled bejövésed.

3. 2. A feldolgozás zenei sajátosságai közül először a szöveg ritmizálását említhetjük. A Psalmus önálló, saját dallama egyéni prozódiaival társul. A genfi zsoltárok esetében — amennyire a nyomtatásban megjelent feldolgozásokból következtethető — az eredeti ritmust veszi át (pl. 33, 120, 121, 124, 150), esetleg olyan apróbb módosításokkal, melyek a magyar nyelv szellemének inkább megfelelnek (pl. két (egyenlő) negyed egyik-másik szakaszban pontozott negyednyolcaddá alakul). Ezek a módosítások nem zavarják a kétnyelvű — magyar és francia — kiadást, ami voltaképpen az egyes művek szélesebb körben való elterjedését mozdítja elő.

Maga a feldolgozás leggyakrabban a reneszánsz irodalomból kölcsönzött *imitáció* eszközeivel él. Nyomtatott feldolgozásokban nem egyszer a szöveg aláhúzásával, kiemelésével jelzi a zsoltár-dallamnak mint *cantus firmus*nak szólamról szólamra való vándorlását. Terjedelmesebb feldolgozások esetében beiktat homofon részeket is, miáltal változatosabbá válik a művészi kivitelezés (pl. a 121 zsoltár feldolgozása). Bevezetésnél előfordul orgonára emlékeztető telt hangzás, késleltetésekkel fokozva a lezárást (pl. 150, 121).

A *szólamok számát, a műfajt* illetőleg találunk e feldolgozások között — mint fennebb más vonatkozásban jeleztük — kétszólamúakat (biciniák: 33, 120, 124), háromszólamú, motetta-szerűt iskolai (ifjúsági), vagy egynemű kórusra (150) és vegyeskariakat (50, 121) —, ritkán hangszeres kísérettel (114).

4. Az eddigi Kodály-irodalomban leggyakrabban a 150. és a 121. genfi zsoltár feldolgozásáról szólnak. Szöllősy András például az elsővel kapcsolatban a Palestrina-stílusban fogant jelleget, ennek keretében a szokatlan kürt-kvint megjelenéseket, az áhítat kifejezésének magas színvonalát, és mindkettőben nemzetinek és egyetemesnek mintaszerűen sikerült szintézisét emeli ki.⁷ Ugyancsak a 150. genfi zsoltárnak Kodály-feldolgozásáról szólva, Vásárhelyi Zoltán hangsúlyozza, hogy ebben a műben a zeneszerző „megvalósítja a művészi kifejező erő teljességének és a könnyen megvalósítható, biztos éneklehetőségnek csodálatos eszményét”.⁸ Leggazdagabb irodalma a *Psalmus*nak van. Ebből a változatos anyagból megemlítjük a nálunk korán megjelent Tóth Aladár-írást, mely nem sokkal a keletkezés és első elhangzás után ismertette a művet a hazai olvasókkal.⁹ Valamivel később Viski János hívta fel a figyelmet újból a műre.¹⁰ Szöllősy András fennebb említett munkájában elsősorban

150. József 1937. jún. 27. Kéz. Kézírás. Szeged
v. Erzsébetvárosi Dezső
o. jún. 27?

a stílusvonások szempontjából vizsgálta, megállapítva, hogy a régi magyar hagyományokhoz forduló, variált reprizú klasszikus, jellegzetesen deklamatorikus vonásokkal, uniszónó kiemelkedésekkel rendelkező szintézis.¹¹ Mindezt kiegészítik a *Psalmus* hazai elhangzásával kapcsolatos beszámolók a temesvári, aradi sajtóban. Legutóbb Pintér Lajos összegezte az idevágó anyagot és László Ferenc fűzött hozzá kiegészítést.¹²

5. A fennebbi Kodály-feldolgozások hazai elhangzásáról nincs teljes képünk. Néhány szórványos adat azonban azt bizonyítja, hogy a harmincas esztendőktől kezdve különböző városokban el-elhangzottak. Leggyakrabban a 150. zsoltár. Ezt énekeltette Nagy István Marosvásárhelyt a Kemény Zsigmond Irodalmi Társaság 1936. november 8-i ünnepi ülésén, az ottani volt román kat. gimnázium és tanítóképző kórusával. Benedek Kálmán 1939. április 23-án szólaltatta meg a kolozsvári főiskolások énekkarával, majd pedig a Református Theologia férfikara tolmácsolta (szintén Benedek Kálmán vezényletével) több városban, köztük Nagyenyeden, Sepsiszentgyörgyön. 1942. március 21-én Nagyváradon Lukács László énekeltette az ottani tanítóképző kórusával. 1942. április 18-án Nagy József vezényelte Kolozsvárt, valamivel később, 1942. június 21-én, a Kolozsvár-hídelvei iskola évzáróján ifj. Máthé Ákos. A Kodály-centenáriumi évében a Kolozsvár-Belvárosi énekkar szólaltatta meg László Dezsőné vezényletével.

A 121. genfi zsoltár kolozsvári, 1943. április 18-i elhangzása egyenesen világbemutatónak számít; ezt is Nagy István szólaltatta meg a kolozsvári tanítóképző akkor már országos hírű vegyeskarával. Kodály nyomán Nagy István immár a második genfi zsoltár műsorra tűzésével mutatott példát a felekezetek közeledésére.

Legyen szabad megemlítenem az egyik Zsoltár-bicinia (124. sz.) megszólaltatását e sorok írója által, 1948 tavaszán, Kolozsvár-Hídelvén, az ottani iskola énekkarával.

Köz → Fennebb — más vonatkozásban — utaltunk a *Psalmus* hazai elhangzásaira: az 1934. január 3-i temesvári, január 4-i aradi s az 1944. május 6-i előadásra gondolunk. Az első kettőt Radu Urlăteanu, a harmadikat Kodály Zoltán vezényelte. A temesvári elhangzás után — a korabeli sajtó szerint — Kodály többek között ezeket mondotta: „Már sok helyen, szerte a világ nagy metropoliszaiban hallottam a *Psalmus Hungaricus*-t, de őszintén ki kell jelentenem, hogy a temesvári előadás felülmúlta minden várakozásomat. Külön dicséretes ez a nagy munka, amelyben fő érdeme Urlăteanu román karnagy úrnak van, hogy ezt a valóságosan nemzetközi — román, német és magyar tagokból összeállított zene- és énekkart — ilyen rövid idő alatt ennyire össze tudta fogni.”¹³ Ha e szavakhoz hozzávesszük a Kodály által a hangversenyt megelőző napon mondottakat, akkor világosabbá válik a genfi zsoltáron alapuló remekműnek az emberek — előadók és közönség soraiban egyaránt — egymáshoz való közeledését is szolgáló hatása: „Úgy látom — mondotta Kodály —, hogy itt olyan szép és nagy egyetértés uralkodik, hogy szinte azt gondolnám, a zenének itt csakis öncélt kellene szolgálnia. Folytassák azonban munkájukat a kitűzött cél értelmében, és nagyon örülök, hogy ebben a munkájukban éppen az én egyik művem szolgál segítségükre. (...) Sohasem hittem, hogy a zenének ilyen hatalmas ereje van. (...) Kérem Önöket, hogy őrizzék gondosan ezt a drága kincset, a zene által megteremtett harmóniát.”¹⁴

Sik ref. tanítóképző kérelem: 150. sz. 1940. okt. 31.
104
Sik. az 1940. YI. sz. sz. 19. l.
v. Szeged. Kéz.

JEGYZETEK

1. Kodály Zoltán: *Visszatekintés*. I. Összegyűjtött írások, beszédek, nyilatkozatok. Sajtó alá rendezte és bibliográfiai jegyzetekkel ellátta Bónis Ferenc. Bp. 1964. 41—42.
2. *Kodály Zoltán levelei*. Szerkesztette Legány Dezső. Bp. 1982. 334. 1. 1244. sz. levél.
3. Kodály: *Visszatekintés*. I. 120.
4. Kodály Zoltán (szerk.): *Iskolai énekgyűjtemény*. II. Bp. 1944. 504—509. sz.
5. Eősze László: *Kodály Zoltán élete és munkássága*. Bp. 1956. 177—186. — Uő.: *Kodály Zoltán életének krónikája*. Bp. 1977. 246—286.
6. Szenci Molnár Albert költői művei. Régi magyar költők tára XVII. század. 6. Sajtó alá rendezte Stoll Béla. Bp. 1971. 135—138, 291—334—335. — *Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. Próbakiadás. Bp. 1959. 115—116, 239—240, 281—282, 405—407. — Kodály Zoltán: *Kórusok*. I. Női és gyermekkarok. *Kórusok*. II. Vegyeskarok. 1943. 31—36.
7. Szöllősy András: *Kodály művészete*. Bp. 1943. 20, 72. 127.
8. Eősze: *Kodály Zoltán élete* ... 120.
9. Tóth Aladár: *Kodály Zoltán Psalmus Hungaricus*. = *Ellenzék* 1926. okt. 24.
10. Viski János: *Az ötvenéves Kodály Zoltán*. = *Keleti Újság* 1933. március 12.
11. Szöllősy: *i.m.*, 30, 50, 52, 57, 67, 119.
12. Pintér Lajos: *Emberek a viharban*. = *A Hét* 1979. 22—26 szám. — *Zsoltár a viharban*. = *Magyar Zene* 1979. 60—99, 198—214. — László Ferenc: *Zsoltár az emberség mérlegén*. = *Igaz Szó* 1982. 12. 516—523.
13. Pintér: *i.m.* = *A Hét* 1979. 23. 8.
14. Uo.

REFORMÁTUS SZEMLÉ

1983 • MÁRCIUS—ÁPRILIS
2 • SZÁM
LXXVI • ÉVFOLYAM

NAGY JÓZSEF: Békével folytatjuk 89

TANULMÁNYOK

NAGY LÁSZLÓ: Ottawa '82 91
BENKŐ ANDRÁS: Kodály Zoltán és a genfi zsoltárok 100
GERÉB ZSOLT: Ökumenikus bibliafordítások 105
BAK ÁRON: Az apokrifus vagy egyházi iratokról 110

IGEHIRDETÉS

BORBÁTH DÁNIEL: Szemelvények a XVIII. századbeli református igehir-
detők prédikációiból — Nádudvari Péter 116
GÖNCZY LAJOS: Az Úr közel (Fil. 4, 5/b) 119
NAGY ISTVÁN: Idő előtt ne ítéljete (1. Kor. 4, 5) 122
SIPOS GÉZA: Lélekvarás (2. Tim. 6—7) 124
SZEKERES ISTVÁN: Ömber — új ember (Ef. 4, 22—24) 126
TÖKÉS ISTVÁN: Apostoli féltés (Gal. 1, 6—10) 128

FORDÍTÁS—EXEGÉZIS

NAGY JÓZSEF: KÁLVIN levelei Bullingerhez X. 131

ÖNVIZSGÁLAT—SZOLGÁLAT

ADORJÁNI ZOLTÁN: Most azért eredj, elküldelek téged (2. Móz. 3, 10) 134
CSIHA KÁLMÁN: Új énekeskönyv felé 134
NAGY JÓZSEF: Szenci Molnár Albert zsoltárainak első kiadása elé írt
verses előszó 138
CARMEN BERNOS DE GASTOLD: Imádságok a bárkában (D. Szedressy
Pál fordítása) 138
BITAY ZOÁRD: Régi úrasztali terítőinkről 142
KOC SIS SÁMUEL: Útkeresés a temetési szolgálat végzéséhez 144
KONCZ FERENC: A presbiteri gyűlés összehívása 146
BORBÁTH DÁNIEL: XVI. századbeli könyvek a kolozsvár-napocai könyv-
tárakban VI. 147

KÖNYVEK — FOLYÓIRATOK

Dr. TÓTH KÁROLY: Örömhír, békeüzenet (Tökés István) 151
D. RAPPARD: Frohes Alter (Horváth Jenő) 152
* * *: Biblia (Bak Áron) 153
K. RAHNER — H. VORGRIMLER: Kleines Konzilskompendium (T. I.) 153
* * *: Glaube im Neuen Testament (T. I.) 154
G. KULICKE (szerk): Evangelische Predigtmeditationen (Horváth Jenő) 155
H. J. KANDLER: Gebete Martin Luthers (T. I.) 157
H. MÜLLER-POZZI: Psychologie des Glaubens (Borbáth Dániel) 157
* * *: D. dr. Bartha Tibor munkásságának bibliográfiája (T. I.) 158
INCZE JÁNOS: Önarckép (Bak Áron) 158
SZENTIMREI JENŐ: Ferenc tekintetes úr (Borbáth Dániel) 159
BINDER PÁL: Közös múltunk (Buzogány Dezső) 160
Harvard Theological Review 74. 4; Pastorală la Nașterea Domnului 1982;
Református Naptár, Református Falinaptár 1983, Diakonia 1982. 2; Lelkipásztor
1982. 2; Theologiai Szemle 1982. 5; Református Egyház; Reformierte Kirchen-
zeitung 1982. 12; Katolikus Kincses Kalendárium 1983; Information — Evan-
gelisation 1982. 5—6; Junge Kirche 1982, 12; EPD 1982, 51; Evangelische
Kommentare 1983, 1; (T. I., Varga László) 162

HÍREK

Felelős szerkesztő: DR. TÖKÉS ISTVÁN
Szerkesztőség és kiadóhivatal: 3400 Cluj-Napoca, str. 23 August nr. 51. Telefon: 1 24 53
Bankszámla 45 10 2 32 2 B.N. RSR Suc. Cluj-Napoca